

ծուել է եւս Մուցացիքի տաճարի շինութեան վրայ, որը կործանեցին Ասորեստանցիները Սարգոնի օրով: Հետեւաբար Ք. ծ. 750 տարի առաջ կիրը գործածական էր մեր երկրում: Ճորոխի Աւագանում կան հին չէնքեր, քարացած կրով, որոնք անկասկած, եթէ աւելի հին չեն, այդ շրջանին են պատկանում: Կրի գործածութեան դարից շատ առաջ անչուշտ երկաթի եւ պողպատի գործածութիւնը սկսուած էր, քանի որ քարերը տաշելու, կոկելու համար միայն երկաթը կարող էին գործածել: Մանաւանդ որ ապաւաժ որձաքարի վրայ փորագրուած սեպածեւ արձանագրութիւնները միայն պողպատէ գրով (գրիչ) կարելի էր քանդակել: Հետեւաբար Ասորեստանցիների Ուրարտական աշխարհը ասպատակած դարերում կիրը եւ երկաթը գործածական էին: Այսօր Եփրատի, Տիգրիսի, Արաքսի եւ Ճորոխի ձորերում գտնուած բոլոր պղնձի, երկաթի, արծաթի եւ ոսկու հանքերը ցոյց են տալիս, որ դրանք միաժամանակ գործել են ինչպէս Նայիրի երկրում, նոյնպէս Միտանայում, վերին Միջագետքում, Հաթթերի աշխարհում: Այնպիսի նախանձախնդրութիւն է եղել, որ ամէն մի դիւտ իսկոյն տարածուել է Միջագետքի ծովափից մինչեւ գետերի ափունքը, ո՛չ միայն Միջագետք ու Նայիրի աշխարհը, այլ եւ Ուկրիննու-Քարունը եւ Ճորոխ գետերով մինչեւ էլամի (Պարսերի երկրի) խոր-